

Nieuwe tijden voor taal

W eerstand tegen verandering is van alle tijden. Wat zijn de grootste valkuilen als je het taalonderwijs wilt vernieuwen? Waarom werkt het in school X wel en in school Y niet? Een analyse van twee vernieuwingstrajecten levert inzicht op.

Die jaar lang zocht de Nederlandse Taalunie met leraren, begeleiders en onderzoekers uit Nederland, Vlaanderen en Suriname naar de do's en dont's van vernieuwen in het onderwijs Nederlands. Ze presenteerden tientallen schoolprojecten: de successen, de fouten, het leerproces. De hamvraag was: wat doet onderwijsvernieuwing in de praktijk slagen of falen?

'Noteer eens voor uzelf wat u dit etmaal hebt gelezen en geschreven. En vraag u vervolgens af: kunnen uw leerlingen dat later in hun beroepsleven ook?' Met deze opdracht voor een groepje leerkrachten startte het project G-kracht, een geletterdheidsproject in tien Vlaamse scholen voor voortgezet beroepsonderwijs. Door systematische

aandacht voor taal in alle vakken wilde het Centrum voor Taal en Onderwijs (CTO) in Leuven de geletterdheid van leerlingen opkrikken. Dat was nodig, want het niveau was ronduit dramatisch: bijna drie van de vier leerlingen

hadden ernstige achterstanden in lezen, schrijven en ook rekenen. Greet Goossens van CTO: 'De taalleerkrachten wisten wel dat hun leerlingen niet de meest taalvaardige waren, maar ze schrokken toen ze merkten hoe erg het was. Door ook

Successen kunnen delen blijkt belangrijk bij vernieuwing

Geletterdheid in dienst van het vak

praktijkleerkrachten te laten ervaren hoeveel we in 24 uur tijd lezen, schrijven en rekenen, hadden we ook hun aandacht vast. Opeens zagen ze allemaal: we hebben een probleem en we moeten er samen iets aan doen. Dat probleembesef en het gevoel van eigenaarschap zijn een heel goed uitgangspunt als je op school wilt vernieuwen.'

Twee jaar lang werd één klas per school geholpen. De leraren probeerden nieuwe werkvormen en lesmateriaal uit waarin taal centraler stond. Greet Goossens: 'Om de weerstanden van vak- en praktijkleraren te ondervangen, hebben we altijd gehamerd op geletterdheid in dienst van het vak: welke lees- en schrijftaken moeten alle leerlingen goed kunnen? En hoe kun je dat in elk vak ondersteunen? Leraren willen wel vernieuwen, maar ze moeten een directe meerwaarde zien. Het sterkst waren de momenten waarop ze samen ervaringen uitwisselden: wat ze geprobeerd hadden en wat dat had opgeleverd. Successen kunnen delen blijkt een belangrijke factor bij vernieuwing. Leerkrachten die zich tegen het nieuwe verzetten 'omdat het bij hun leerlingen toch niet werkt' horen hun collega's plots het tegendeel vertellen.'

Maatwerk

De coördinator van Taalweb VO (een organisatie die scholen ondersteunt in hun taalbeleid, gefinancierd door de gemeente Amsterdam) kreeg duidelijke signalen over het leesniveau van leerlingen in het voortgezet onderwijs. Dat bleef achter, niet alleen bij vmbo-leerlingen maar ook op

havo en vwo. Het startte een project in opdracht van de gemeente, gericht op versterking van het taalbeleid. Dit loopt nog steeds. Begeleider Lydia van Deelen: 'We werkten eerst drie modules uit waaruit deelnemende scholen konden kiezen. De modules gingen over vrij lezen, over het gedifferentieerd lezen van zakelijke teksten bij Nederlands en over lezen in de andere vakken. We pasten de modules aan de scholen aan, maatwerk dus. In een netwerk konden scholen ervaringen, successen en knelpunten bij de ontwikkeling van taalbeleid delen en bespreken. We besteedden veel aandacht aan eigenaarschap, communicatie en sensibilisering. Vanaf het tweede projectjaar zijn we ook onderzoekmatig gaan werken. Onderzoek kan een goede trigger voor vernieuwing zijn. En we werkten heel planmatig: elke school ontwikkelde zijn eigen projectplan, met onderzoeksvragen, doelstellingen en gewenste resultaten.'

Een nieuw project mag best kleinschalig starten, in één klas bijvoorbeeld, maar de ervaringen van het Centrum voor Taal en Onderwijs hebben geleerd dat het daarbij niet mag blijven. 'De resultaten waren bijzonder hoopgevend, maar het projectgeld was op', zegt Greet Goossens in Leuven. 'Na twee jaar moesten we stoppen. Je hoopt dan dat scholen zelf verder op hun elan doorgaan, maar dat lukte niet overal. Een sterke taalbeleidscoördinator, dat helpt wel. En de rol van de directeur is doorslaggevend. Is hij inhoudelijk niet betrokken, dan valt de draagkracht weg. Van hem verwachten leraren ondersteuning, aanmoediging, een schouderklopje. We weten nu ook dat scholen een beleid moeten voeren rond zo'n project, anders verwatert het. Een directeur zei letterlijk: "Ja maar dit jaar hebben we aan uw project gewerkt, volgend jaar is het tijd voor iets anders." Tja.' In het Amsterdamse project lukte de opschaling beter. Lydia van Deelen: 'In eerste instantie moest het project de leesvaardigheid van brugklasleerlingen verbeteren. Op basis van analyses van toetsgegevens van toetsprogramma Diataal hebben scholen het project zelf verbreed naar de tweede en derde klassen. Nu, in het vierde projectjaar, is daar ook de bovenbouw aan toegevoegd. In bijna alle scholen krijgt de ontwikkeling van woordenschat expliciet aandacht. Bovendien heeft de komst van de referentieniveaus de aandacht verbreed naar bijvoorbeeld schrijfvaardigheid. Als begeleiders geven we inhoudelijke input, maar vooral ook onderzoeks- en planmatige procesbegeleiding.'

Betrokkenheid

Zodra scholen hun project vorm hebben gegeven en er een beleid rond hebben vastgelegd, komt

het erop aan dat beleid te verankeren. Lydia van Deelen: 'Dat is meteen het grootste probleem. Hoe betrek je bijvoorbeeld vakleerkrachten systematisch bij een taalbeleid? Hoe bekwaam voelt een leraar natuurkunde zich om zijn leerlingen te ondersteunen bij leesvaardigheid? Daarnaast kunnen allerlei factoren de aandacht voor taalbeleid doen afnemen: externe factoren, zoals de aandacht voor een pestprotocol, of interne, zoals personeelwisselingen. Daarom moeten alle niveaus in een school actief betrokken zijn bij de borging van taalbeleid: het strategisch, het tactisch en het operationeel niveau. De betrokken adviseurs verwachten nu dat binnen de vijf jaar van het project het opbrengstgericht werken met toetsen, beleid uitzetten, evalueren en aanpassen zijn weg zal vinden in de scholen. En hopelijk blijft het netwerk waarin scholen elkaar ontmoeten na die vijf jaar nog bestaan.' ■

Meer info: www.taalunieversum.org, www.geletterdheid.org en www.cps.nl

Vernieuwing verknoeien in 7 stappen

- 1** Geef leraren en docenten zo snel mogelijk het gevoel dat alles wat ze tot nu toe deden waardeloos was.
- 2** Introduceer nieuwe ideeën en lesmateriaal van bovenaf, zonder verbanden te leggen met de school- en klaspraktijk.
- 3** Vertrek niet vanuit een bestaand probleem of relevante uitdaging, stel geen plan op, houd geen metingen en doe zeker geen onderzoek.
- 4** Voel u niet geroepen om alle leerkrachten bij het project te betrekken. Als er al enkele meedoen aan het project, zullen de collega's meestal wel volgen.
- 5** Stel één aanspreekpunt binnen de school aan en maak duidelijk dat alleen die persoon verantwoordelijk is voor het slagen of falen van het project.
- 6** Wijs externe begeleiders of coaches de deur zodra ze hun verhaal hebben gedaan. U wilt toch niet eeuwig bij het handje gehouden worden?
- 7** Voor de schooldirectie: bemoei u zo weinig mogelijk met het project, ondersteun of complimenteer uw leraren niet en laat tussen neus en lippen horen dat er volgend schooljaar weer andere prioriteiten zijn.